

Het Park System in Anderlecht

EEN STAD GEBOUWD OP HET PLATTELAND

Voorwoord door de *burgemeester*

Mijn voorganger Joseph Bracops wilde aan het begin van de jaren 50 een nieuwe vorm van stedenbouw lanceren: het 'Park System'. Die visie was geïnspireerd op de internationale congressen van modernistische architecten, en vooral op de tekst die er in 1933 uit voortvloeide: het Handvest van Athene.

Het idee ontkiemde voor de oorlog, maar die zette een rem op de uitvoering. Dankzij het werk van Georges Messin, de ingenieur van de gemeente, werden langs een brede strook in het westen van de gemeente nieuwe wijken opgetrokken op plekken die tot dan toe voor landbouw werden gebruikt.

Aan het einde van de oorlog maakte de Brusselse huisvesting een van zijn grootste crisissen door. Die was het gevolg van de vernieling van talrijke woningen tijdens de oorlogsjaren en van de babyboom die erop volgde, maar ook van de stijging van de welvaart tijdens wat men de 'Trente Glorieuses' noemde. Daardoor wilden de Brusselaars ruimer en moderner wonen, dichter bij de natuur.

Anderlecht beantwoordde deze uitdaging met de planning van een aaneenrijging van nieuwe wijken. Die werden toegevoegd, gemengd en verweven met een maximaal behoud van natuurlijke ruimte. Er ontstond een nieuwe bewoonde groene gordel, een stad op het platteland.

Het resultaat was een lange promenade die van de ene woonkern naar de andere loopt, met afwisselend achter hagenrijen verscholen villa's, appartementsgebouwen op kolommen die boven het park lijken te hangen om de rust niet te verstoren, stille tuinen, scholen en speelpleinen. Ze herinneren er ook aan dat deze wijken grote families moesten huisvesten, met hier en daar ruimte voor recreatie en sport, bijzondere inheemse en exotische bomen en, centraal gelegen, een semi-natuurlijke ruimte beneden in de vallei van de Pede.

De auteurs van het Handvest van Athene kozen als slogan: "zon, groen, ruimte". Slechts weinig gemeenten hebben die slogan zo goed naar de realiteit kunnen vertalen als Anderlecht.

Ik nodig u dus uit op de verkenning van het 'Park System', tussen architecturaal patrimonium en een natuurwandeling. Iedereen zal er zijn gading vinden, zoveel is zeker.

Eric Tomas

Burgemeester

*Park System,
zegt u?*

4

*Merkwaardige
bomen?*

6

*Een wandeling
door het
Park System*

8

*Een gebouw
in de natuur*

Park System, zegt u?

Het Handvest van Athene, de slottekst van het CIAM van 1933, legt de basis van de moderne stad en pleit voor een heel strikte scheiding van stedelijke functies: wonen, werken, administratie, collectieve ruimtes voor ontspanning en cultuur en de verbinding tussen deze functies. De architectuur moet ten dienste staan van zon, natuur en ruimte.

Deze principes worden na de oorlog in vraag gesteld, met name door de opkomst van de wagen en de nieuwe opvattingen over de bescherming van het patrimonium. Toch is het Park System haast een schoolvoorbeeld.

De structurele principes van het Park System liggen inderdaad in de lijn van het Handvest van Athene: om de sociale segregatie aan te pakken, worden woningen die qua sociologie en typologie sterk verschillen (appartementen en villa's), uitgespreid in het midden van een keten van groene eilandjes. Die ziet eruit als een lange groene promenade, terwijl de auto naar brede wegen wordt verbannen. Die nieuwe boulevards zijn zo goed als onzichtbaar vanaf het midden van de eilandjes.

In andere stadszones worden de principes van het Park System toegepast op werkplekken, met name langs het kanaal (de Humaniteitslaan en de Industrielaan), en op pure sociale huisvesting zoals in Peterbos.

Na het stedelijke urbanisme met de al dan niet aaneengesloten gevels en privétuinen die min of meer achter de huizen verborgen zijn, zien we hoe in de jaren '30 de tuinsteden worden hertekend. De oppervlakte van de publieke parken in de gemeente neemt ook toe van 29ha in 1945 naar 74ha in 1963.

De gemeentelijke ingenieur Georges Messin wordt de grote planner en coördinator van het omvangrijke project. Hij slaagt erin het te financieren met de opbrengsten van de gemeentelijke grondregie. Deze wordt in 1935 opgericht en staat eveneens onder zijn leiding. Deze regie bezit het grootste deel van de bouwgronden op het grondgebied van de gemeente, bereidt de verkavelingen voor en verkoopt de kavels aan particulieren, terwijl ze controle heeft over hun toekomst... Tegelijkertijd verzekert de regie zich van inkomsten.

Dankzij deze inkomstenbron kan de gemeente na de oorlog ambitieuze renovatieprojecten opstarten in oude wijken en nieuwe wijken bouwen.

*De buste van
Joseph Bracops
in de raadszaal
van het
gemeentehuis*

ICI, LE 19 JUIN 1964, J. BRACOPS, BOURGMEISTRE
D'ANDERLICHT, INAUGURE, EN PRESENCE DES
MEMBRES DU COLLEGE ET DU CONSEIL COMMUNAL,
L'ARC DE SCHERDEMAEL.

De CIAM's

De Congrès Internationaux d'Architecture Moderne (CIAM's) waren een tiental samenkomsten tussen 1928 in La Sarraz en 1959 in Otterloo met als doel 'het uitwerken van een algemeen actieplan om de architectuur uit haar academische impasse te halen en naar haar ware economische en sociale milieu te brengen'. Tijdens die congressen werd de leer van het modernisme uitgewerkt, met het Handvest van Athene als bekendste resultaat. Het werd opgesteld door Le Corbusier in het kader van het congres van 1933 en was gewijd aan de 'functionele stad'. Pas na de Tweede Wereldoorlog werd het gepubliceerd en toegepast.

"PARK-SYSTEM" ANDER-
L'INTERRONPU D'ESPACES
E TERRITOIRE COMMUNAL
ADES DESTINEES AUX
SE SOUS LA DIRECTION
EN CHEF - DIRECTEUR.

*Deze plaat herinnert aan de
totstandbrenging van het
Scherdemaalpark*

Joseph Bracops

Joseph Bracops was burgemeester van 1947 tot 1966. De militante socialist werd door de Duitsers gedeporteerd. Kort na de oorlog werd hij verkozen. Hij werd gemeenteraadslid en burgemeester. Bracops was leraar en een groot voorstander van openbare scholen en sociale instellingen. Samen met Georges Messin ijverde hij voor de renovatie van oude wijken en de uitbouw van nieuwe wijken.

De groene zones voor en na

Merkwaardige bomen?

Sinds 1990 brengt de dienst Monumenten en Landschappen van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest de merkwaardige bomen op het grondgebied van de negentien Brusselse gemeenten in kaart. De dienst stelde ook de inventaris van merkwaardige bomen op.

Tot op heden telt Anderlecht meer dan 300 merkwaardige bomen en meer dan honderd soorten. Ze zijn verspreid over het grondgebied van de gemeente, maar een heel groot deel ervan bevindt zich in het Park System, met name in het Scherdemaalpark.

Om als een merkwaardige boom beschouwd te worden, moet een boom een monumentale waarde hebben die bepaald is volgens zijn botanisch, esthetisch of historisch belang.

- De boom heeft botanische waarde als hij tot een zeldzame soort behoort, een bijzondere biologische eigenschap heeft of buitengewoon oud is;
- Hij heeft esthetische waarde als hij een indrukwekkende kruin, een brede stam of bijzonder mooie bloemen heeft;
- Hij heeft historische waarde als hij getuige was van een historisch feit of als domeingrens diende. Dat is het geval voor talrijke lindebomen in onze gemeente.

Een wetenschappelijke formule die rekening houdt met alle criteria, bepaalt vervolgens of een boom al dan niet opgenomen dient te worden in de inventaris en of een beschermingsmaatregel nodig is.

Het Park System in Anderlecht

Blauwe atlasceder

(zie foto in het vorige hoofdstuk) Naast de gedenkplaat tekent zich het typische, harige silhouet af van deze blauwgroene conifeer met kleine, afgeronde naalden. De conifeer heeft een omtrek van 2,93 m en een hoogte van 13 m.

Blauwe atlasceder in Scherdemaal

Een wandeling door het *Park System*

De vertrekplaats bevindt zich op de Egide Rombauxsquare voor het bas-reliëf bij het begin van de laan, aan de kant van het Astridpark

EGIDE ROMBAUXSQUARE

Dit plantsoen dient als toegangsweg naar de ingang van het Joseph Bracopsziekenhuis. Vanuit de lucht gezien, lijkt het plantsoen wel op een uitroepteken, met als punt de rotonde met de naam Pierre De Tollenaereplein.

Het scheidt het Astridpark van het Scherdemaalpark.

Boven de kleine groenzone hangt een bas-reliëf. Het is het werk 'De dageraad' van de beeldhouwer die zijn naam aan het plein gaf.

Dit bas-reliëf uit 1950 bekroonde het fronton (8,9m lang en 2m hoog) van het aangrenzende mortuarium van het Joseph Bracopsziekenhuis. Dat verklaart waarom het sinds de renovatie van het gebouw op deze bijzondere plek hangt. Het bas-reliëf is gemaakt uit steen van Gobertange.

De symbolistische beeldhouwer en academicus Egide Rombaux was bevriend met Rodin, die hem sterk inspireerde in zijn werk, met name bij de standbeelden van kardinaal Mercier (naast de kathedraal van Brussel) en Gabrielle Petit (Sint-Jansplein in Brussel).

Midden op het pad bevindt zich een gazonstrook met twee rijen zuilvormige taxusbomen, net zoals bij de kerkhofpaden van weleer.

Zuilvormige taxussen

Deze bomen zijn zo gesnoeid dat hun takken een bundel vormen die naar de hemel reikt. De taxus was een heilige boom, een verbinding tussen de levenden en de doden, omdat zijn bessen zowel eetbaar als dodelijk zijn. Onze grootmoeders maakten confituur van de rode zaadmantels, maar daarbij verwijderden ze heel voorzichtig de dodelijke zwarte zaden.

Centraal op het plein omringt een rustplek met banken en ligusterhagen de buste van prins Dimitrie Cantemir (1673-1723). Deze Moldavische geleerde en encyclopedist slaagde er bijna in om met de hulp van Peter de Grote het eerste Roemeense koninkrijk op te richten. Hij sprak elf (zowel westerse als oosterse) talen en was ongetwijfeld een van de grootste humanisten van Europa. De buste is het werk van de Roemeense beeldhouwer George Tanase.

Buste van Cantemir

Bas-reliëf

Buiten het parcours

de Tuin voor Slechtzienden in de Neerpedestraat 187, niet ver van de Rombauxsquare, werd in 2012 ingehuldigd. Deze pedagogische tuin is volledig uitgewerkt voor mensen met een visuele handicap. In deze tuin van 2,5 are staan de reuk- en tastzin centraal dankzij de eigenschappen van bepaalde planten. Met de waterpartijen wordt ook het gehoor aangesproken.

PIERRE DE TOLLENAEREPLEIN

De rotonde draagt de naam van een grote Anderlechtse verzetsstrijder die op 10 december 1944 werd opgehangen in het kamp voor politieke gevangenen van Neuengamme, niet ver van Hamburg.

Centraal in de middenberm, bij een zeshoekige taxusstruik, is een gedenkplaat opgericht als eerbetoon aan De Tollenaere en alle slachtoffers van het KZ Neuengamme.

Ieder jaar vindt rond 10 december een herdenking plaats met de Vriendenkring van Neuengamme.

De wandeling gaat verder door het park. De ingang bevindt zich aan de andere kant van het De Tollenaereplein

SCHERDEMAALPARK

De ingang van de wijk lijkt meer op de ingang van een park dan van een verkaveling: de toon is gezet. Bij twee gebouwtjes in natuurlijke breuksteen bevinden zich ligusterhagen en glansmispels met rode bladeren. Voor het gebouwtje links werd een kleine rozentuin aangelegd.

Vanaf de jaren '30 besliste de gemeenteraad om te starten met de planning van de Scherdemaalwijk. Het plateau van 20 hectare werd tot dan gebruikt voor tuinbouw. Het scheidde de vallei van de Broek met die van de Pede.

Scherdemaal?

De naam verwijst naar een oud meetinstrument ('maal') van de Brabantse wevers met de lengte van een stap ('scherde').

Omwille van de tijd die in beslag genomen werd door de procedures (de kavels werden pas in 1945 verworven) en de budgettering, en door de oorlogsonderbreking, werd het park uiteindelijk pas in 1964 ingehuldigd. Ondertussen had de gemeente een nieuw plan uitgewerkt: ze verkoos een ambitieus project dat beter aansloot bij de naoorlogse ambities boven een klassieke stedelijke woonwijk. Het werd de eerste mijlpaal van het Park System.

Met de achter hagen verscholen villa's die het noorden van het park afboorden, de appartementsgebouwen op zuilen, de school, de speelpleinen en de centrale groene ruimte met een vijftigtal merkwaardige bomen, is dit de meest geslaagde vertaling van de theorie van het Anderlechtse Park System. Links tegen de muur die het domein omsluit, bevindt zich de gedenkplaat van de inhuldiging van het park. Ze herinnert aan de doorslaggevende rol van de burgemeester en de ingenieur van de gemeente in de voltooiing van dit project.

Plan van Scherdegemaal

Gedenkplaat

Gebouwtjes bij de ingang

Schaaalmodel van Scherdegemaal

Rechts werd een eerste speelterrein aangelegd voor alle generaties die van het park gebruikmaken. Er zijn kleurige mobiele speeltuigen en een zandbak voor de kleinsten, pingpongtafels voor jongeren en petanquebanen voor volwassenen.

Anna Paulownaboom

Dit is de boom van Anna Pavlowna. Met zijn omtrek van 3,46 cm is hij de grootste van het gewest. Hij heeft hangende, lila bloemen in klokvorm. De dikke, bruine doosvruchten blijven een groot deel van de winter aan de takken hangen.

Ga verder langs het pad dat de rechterrاند van het park volgt

Naast de verscheidenheid aan stijlen, hoogtes en woningtypes onderscheidt de woonzone zich ook op sociologisch vlak. Het was de bedoeling om een zo groot mogelijke sociale mix te behouden. Naast de burgerlijke villa's verschijnen woonblokken en kleine appartementsgebouwen voor de middenklasse en, in het westen, sociale woontorens.

Met zijn verschillende sociale klassen en zijn zo vierkante meter groen per inwoner lijkt het Park System wel een dorp in het midden van de stad. De centrale groene ruimte wordt door de kinderen gebruikt als weg naar de school, die zelf ook in het groen baadt. Ze bevindt zich achter de grote bomen links, waarbij de plek waar het park smaller wordt. Het betreft een 'tijdelijke' paviljoenschool: de gebouwen werden niet gemaakt met het oog op een lang bestaan. De ouders gaan langs de centrale plek naar de commerciële ruimtes die eveneens verspreid zijn over de verschillende eilandjes.

Esdoorn of plataan?

Rechts van de school prijkt een immense plataan; verderop groeien verschillende soorten esdoorns. De twee families hebben hetzelfde blad (dat op de Canadese vlag prijkt), maar ze onderscheiden zich door hun schors. Bij de plataan is die grijs, fijn en schilferig met grote, lichtgroene vlekken, terwijl de esdoorn een dikke schors vol barsten heeft die in plakken afschilfert. De esdoorn heeft een samara met helikoptervormige vleugels, terwijl de plataan bolvormige zaaddozen heeft die dicht bij elkaar hangen.

Om naar het werk te gaan, verlaten de volwassenen de woonzone langs wegen die weinig zichtbaar zijn vanaf het groene centrum. Ze gaan naar andere wijken die voor deze activiteit bestemd zijn (en die in sommige gevallen zelf een 'industriële' versie van het Park System zijn, zoals aan de Industrielaan). Deze indeling sluit aan bij het concept van de scheiding van functies die het Handvest van Athene vooropstelde.

Ook de grote kinderen moeten de wijk verlaten om naar het middelbaar of hoger onderwijs te gaan. Bij de uitwerking van het idee van het 'dorp in de stad', wilde Messin dat er in het Park System ruimte was voor studie, maar enkel tot en met de lagere school. Daarna moest men verder weg van de familiale ruimte om in de andere wijken een zelfstandiger leven te beginnen.

Speeltuin

*Petanqueterrein:
Boven de luifel van het
petanqueterrein groeit
de grootste Anna
Paulownaboom van het gewest*

School

De vrucht van de Anna Paulownaboom

Plataan

De tuinen van de villa's gaan over in het park: er lijkt geen echt onderscheid te zijn tussen de private en de publieke sfeer. Twee pittoreske trappen verbinden de centrale vlakke met de omliggende straten. Zo hebben alle bewoners gemakkelijk toegang tot de groene ruimte.

De villa's hebben bijna allemaal de typische kenmerken van de 'modernistische neo-cottagestijl' die in de jaren 50 in ons land verspreid raakt. Deze nieuwe versie van het landelijke wonen (met grote pannendaken met brede en smalle schuin aflopende dakkapellen, valse houten luiken, veranda's en zijingangen) is aangepast aan het moderne leven (bel-etages met garage in een half verdiepte kelder, grote glazen deuren naar de tuin) en versiert met typische elementen van het 'ludieke modernisme' van de jaren 50: aluminium en soms draaibare kozijnen, claustramuren, emailplaten, smeedwerk met fijne metalen buizen versierd met ringen in messing en geglazuurde stenen, kelders in natuurlijke breuksteen ...

Ga verder voorbij de kleine stenen trap

Links strekt zich een grote vlakke met voetbalterreinen uit; rechts zijn er enkele zitbanken voor de bezoekers. De weg leidt naar een tweede speelplein dat meer is uitgewerkt dan het eerste, met kleurrijke speelkastelen, glijbanen en schommels.

De Amerikaanse tulpenboom

Naast de haagbeuk die het speelplein omringt, bevindt zich een boom die tot de magnoliafamilie behoort. Hij heeft typische bladeren (in de vorm van de kop van een Perzische kat) en tulpvormige vruchten.

GEBOUW AAN DE VRIJE-ACADEMIELAAN

Het gebouw dat u hier ziet, bestaat uit vijf verdiepingen boven elkaar en een verdieping die wat inspringt. Ook de gelijkvloerse verdieping, die afgewerkt is met zuilen, ligt wat meer naar achter. Die elementen geven het gebouw een indruk van lichtheid, waardoor het beter opgaat in het omringende groen. Het lijkt wel te drijven te midden van de bosjes en de grasvelden; de holle, beglaasde ruimtes van de benedenverdieping versterken die indruk.

De gordijngewel is bijna volledig voorzien van ruiten die het licht binnenlaten en een brede kijk bieden op de bomen en de hemel. Dit woonblok lijkt zo weinig mogelijk plaats op te eisen in het landschap en laat de natuur tot in zijn binnenste binnendringen.

De aluminium balustrades, de kleine blauwe mozaïeken van natuursteen (wit aan de binnenmuren) en de vloerbedekking van de ingang in licht granito zijn typisch voor de jaren '50 en '60. Men noemt dit het ludieke modernisme; in België heeft men het ook over de 'Robbedoesstijl' of 'Stijl 58'.

Buiten het parcours

De woning aan de Kapitein Fossoullaan nr. 6 is een realisatie van architect Fernand De Koninck uit 1959 in 'Nederlands modernisme'. Hij gebruikt heel fijne baksteen en raamkozijnen zonder reliëf. Kijk zeker eens naar de interessante mozaïek in flagstone die een zonnebadend figuur voorstelt en een verticaal vlak vormt dat loodrecht staat op het enige horizontale venster aan de straatkant.

Villa De Koninck

Blad van de Amerikaanse tulpenboom

Mozaïek

Blauwe 'Robbedoesmozaïeken'

Gebouw van de Vrije Academie

Tweede plein

De groene wandelruimte is ingericht als pedagogische ruimte, maar ook voor ontspanning.

Er zijn petanquebanen en voetbalvelden, pingpongtafels, speeltuinen ... Alles werd gedaan om er een aangename leefomgeving te midden van de natuur van te maken. De ruimte lijkt op het eerste zicht goed bewaard, maar werd in feite heraangelegd.

Eveneens aan de linkerkant ligt er, schuin ten opzichte van het eerste, een tweede woonblok. Het gebouw werd opnieuw aangekleed met lichte materialen, die het een tweede jeugd geven. De vloerdecoratie in flagstone werd behouden.

Op deze plek vertakt het pad zich. Het rechterpad loopt verder naar het einde van het park, het linkerpada daalt af naar een uitgang van het park aan de Vernieuwersdreef

Ginko biloba

Op het kruispunt van twee paden vertegenwoordigt een kleine boom de oudste nog bestaande boomsoort. Zijn voorouders groeiden in de tijd van de dinosaurussen. Hij draagt geen vruchten. De vrouwelijke boom produceert gelige zaadknoppen die op de grond vallen, waar de wind de pollen van het mannelijke exemplaar achterlaat. De boomsoort doorstond de atoombom op Hiroshima. Het oudste bestaande exemplaar is al meer dan 1200 jaar oud.

De wandeling gaat verder langs links

VERNIEUWERSDREEF

De meeste gebouwen van deze korte dreef zijn mooie voorbeelden van de 'flagstone' die erg in trek was tijdens de jaren '50. Het zijn platte stukken natuursteen (als een 'stenen vlag') in verschillende kleuren (schist, zandsteen, marmer...). Ze werden voornamelijk in België gewonnen. Soms zijn het stukken breuksteen van diezelfde steensoorten.

Ze dienen als gevelstenen voor ondermuren en deurkozijnen, voornamelijk voor garages, maar soms ook voor ramen en zelfs voor de hele benedenverdieping.

Aan de rechterzijde bestaat de dreef uitsluitend uit woonblokken die zijn ingebed in het park. De andere kant bestaat uit eengezinswoningen waarvan sommige daken met schuin aflopende dakkapellen hebben, net zoals bij de villa's aan de andere kant van het Scherdemaalpark.

Blok aan de Vernieuwersdreef

Gebouw aan de Vernieuwersdreef

Vernieuwersdreef

Buiten het parcours

Het rietveld van Neerpede Voorbij de ring bevindt zich het rietveld van Neerpede, een van de grootste waterrijke gebieden van het gewest (1,5 ha). Het is sinds 1997 geklasseerd. Door de aanwezigheid van talrijke bronnen is het een groot moerasgebied. Het geeft uit op een Breugheliaans landschap dat zich uitstrekt tot aan de Luizenmolen. Talrijke vogels (de steenuil, de karekiet, de zwartkop) kozen deze plaats uit om zich te nestelen.

Schuin aflopende dakkapel

*Flagstones
en breukstenen*

Bladeren van de ginko

JOSEPH VANHELLEMONTLAAN

Deze kleine tussenruimte houdt het midden tussen een straat en een afgesloten plein. Ze toont goed de structuur van de opeenvolgende kleine bewoonde parkjes van het Park System.

De plek draagt de naam van een voormalig gemeenteraadslid dat ook zijn naam gaf aan een openbaar rusthuis.

Het bestaat uit een enkel woonblok in postmoderne stijl, geïnspireerd op een pakketboot met buisvormige relingen en afgesloten met transparant glas.

Robinia of valse acacia

Aan het uiteinde van de Joseph Vanhellemontlaan staat een majestueuze boom met een vreemd gevormde stam: het is een robinia. Hij draagt de naam van Jean Robin, de botanicus van Hendrik IV die de boom in Frankrijk introduceerde. Omwille van zijn grote doornen kreeg hij de bijnaam 'valse acacia'.

*Daal af via de helling naar de Neerpedestraat,
steek over en neem vervolgens rechts de
Wijngaardestraat*

WIJNGAARDESTRAAT

Deze straat is een onderbreking van het Park System. Ze bestond al tijdens de planning van het park en werd behouden. We zien hier opnieuw een klassieke visie op stadsontwikkeling, met aaneengesloten gevels aan de straatkant en privétuinen aan de achterzijde, die onzichtbaar zijn vanaf de publieke ruimte.

Deze huizen zijn voornamelijk eengezinswoningen. Ze vormen een mooie, homogene huizenrij in de architectuur van de jaren '30, tussen art deco en modernisme (bekijk ook de brochure over deze stijlen in Anderlecht).

Toch hebben de jaren '50 en '60 hun sporen achtergelaten in dit kleine architecturale patrimonium: deurknoppen in kleurrijk keramiek, balustrades van aluminium versierd met ringen in messing, geometrisch smeedijzer ...

Ga steeds rechtdoor

Koperen ringen

*Deurknop in
keramiek*

Vanhellemontlaan

Plataan

Deur die opgeknapt is in Stijl 58

Mooie inkom in art deco

VICTOR VOETSSQUARE

Deze kleine, ovaalvormige groenzone verbindt de Wijngaardestraat met de Antoine Nysstraat. Ze is aan de ene kant afgeboord met vier kleine gebouwen van maximum drie appartementen elk in de typische stijl van de jaren '58-'60; aan de andere kant is er het Klaterbos, een groene ruimte die zich uitstrekt langs een zijde van de Dokter Lemoinelaan en waarlangs een woonblok gebouwd werd (Klaterboslaan), en die een rechte hoek vormt langs de Joseph Bracopslaan, recht tegenover het Jean-Louis Vivès park.

De beeldhouwer Victor Voets (1882-1950) onderwees beeldhouwkunst aan de academie van Anderlecht. Hij maakte de 'Heldhaftige Pierrot' op de Luchtvaartsquare, waar ieder jaar bij de opening van de Zuidfoor een ceremonie wordt gehouden als eerbetoon aan de foorkramers die gestorven zijn voor het vaderland. Hij maakte ook het herdenkingsmonument op het Dapperheidsplein.

Buiten het parcours

Juan-Luis Vivespark

Achter de grote bomen van het Klaterbospark zien we een reeks woontorens. Ze zijn in zekere zin een verlenging van het Park System en werden in de jaren '70 gebouwd. De woontorens zijn in de hoogte gebouwd en verspreid over de groene ruimte tussen Scherdemaal en de ring.

Juan-Luis Vives was een tijdgenoot van Erasmus, die hij bewonderde. De tot het katholicisme bekeerde jood werd in 1493 geboren in Valencia. Hij woonde in onze streek en overleed in 1540 in Brugge. Hij was theoloog, filosoof, pedagoog en onderwees in Leuven en Oxford. Vives schreef een handvest over de opvoeding van meisjes en verdedigde hun recht op lezen.

*Ga verder voorbij de Antoine Nysstraat,
naar het Martin Luther Kingplein*

MARTIN LUTHER KINGPLEIN

Al is dit plein een minerale ruimte, toch maakt het deel uit van de groene keten van het Park System. Het verbindt de hoge en lage zones door een concentratie van collectieve voorzieningen: een kerk, een school, supermarkten, handelszaken in de nabijheid, cafés en autoparkings en een speeltuin voor kinderen.

De Heilige-Geestkerk bestaat uit een uniek, trapeziumvormig schip in brutalistische stijl. Deze benut de technische mogelijkheden van ruw beton, zonder toevoeging van decoratieve elementen. Boven het schip prijkt een blok als alternatief voor een klokkentoren. Het is bekleed met witte platen en versierd met een kruis.

In de inkomhal is er een glasraam dat een kijkje waard is. Het bestaat uit stukken gekleurd glas die in een kantwerk van beton zijn gegoten. In de kerk bevindt zich een interessant tabernakel.

Martin Luther Kingplein

'Klokkentoren'

Speeltuिन

Glasraam

Toren van het Juan-Luis Vivespark

Het plein is omgeven met twee appartementsblokken tegenover elkaar. Het rechtse gebouw behoort de Etrimogroep toe, het linkse de Amelinckxgroep.

De wijk De Vijvers werd aangelegd in samenwerking met deze private immobiliënmaatschappijen, twee vastgoedgiganten van het naoorlogse Brussel.

Etrimo werd in 1932 opgericht door Jean-Florian Collin, een interieurvormgever die hoogstaande art deco en modernistische gebouwen ontwierp in Elsene, met name aan het Sterreplein (het Congopaleis en de Résidence Ernestine).

Om weer financieel gezond te worden, profiteerde de firma na de oorlog van de nieuwe hypotheekvoorwaarden (een gevolg van de wet De Taeye uit 1948 en de wet Brunfaut uit 1949). Ze bouwde woontorens 'voor iedereen' door gebruik te maken van nieuwe en veel goedkopere bouwtechnieken. Kwantiteit zou het halen van kwaliteit: er werden appartementen zonder grote esthetische waarde gebouwd. Alleen al in het jaar 1969 bouwde de groep er meer dan 2000. Zijn torens hebben het Brusselse landschap getekend.

Tegenover het gebouw staat er een van zijn belangrijkste concurrent, Amelinckx. Dit bedrijf werd in 1936 opgericht door de Antwerpenaar François Amelinckx, maar in de jaren '60 geleid door diens voormalige rechterhand Renaat Blijweert. Die begon zijn carrière als werfleider en werd een legendarische figuur in de bouwwereld. De onderneming vertrok van dezelfde architecturale basis als Etrimo, maar ging er prat op meer standing te bieden, met name door zijn befaamde risalieten met gefumeerd plexiglas: 'chic, maar niet duur'.

De laan loopt neerwaarts langs een ander complex aan de Marius Renardlaan.

De keuze voor zuilen werd hier ingegeven door de moerasachtige bodem, maar ze ogen heel fraai. De bovenliggende geveltraveeën zijn getorst, zodat het zonlicht maximaal benut wordt. De oriëntatie van de andere appartementsgebouwen in de laan is op dezelfde manier bepaald.

Let op de inkomhallen, waar alle typische decoratieve elementen van deze gebouwen aanwezig zijn: veel kleur, wanden in natuursteen, mooie deurposten in aluminium en messing.

De centrale inkom is versierd met een keramiek in Robbedoesstijl.

Amelinckx

Keramiek

Getorste geveltraveeën

Centrale ingang Marius Renard

Inkomhal Marius Renard

Ruilen van de Marius Renardlaan

Steek de Marius Renardlaan over en ga het Vijverpark in

VIJVERPARK

Dit park werd aan het einde van de jaren '50 ontworpen in het kader van het Park System op het moment van de ontwikkeling en de bouw van de omliggende woonzones. Het beslaat 9ha van de Pedevallei. Pas in de jaren '80 werd het aangelegd en in 1995 werd het geklasseerd.

Het grote, heuvelachtige park is aangelegd rond de vijvers waaraan het zijn naam dankt. Het is doorkruist met slingerende paden die banken, speelzones voor kinderen en uitzichtpunten met elkaar verbinden.

De vijvers spelen een belangrijke rol bij het watermanagement, maar het slib van de Pede maakt het er niet gemakkelijk op. Meerdere fontein en staan in voor de zuurstofvoorziening van het water, waardoor er talrijke vissen kunnen leven. Er werd een plek voor vissers aangelegd.

Wandel rechts langs de grote vijver tot bij de rivier.

De Pede

De Pede, een zijrivier van de Zenne, vertrekt in Sint-Martens-Lennik (waar ze de naam Neerpedebeek draagt) en bereikt het Anderlechtse grondgebied via het plateau van Vlazendaal. Ze duikt op enkele meters voor de centrale vijver.

Buiten het parcours

Rechts onder de ring is er de Hall of Fame (zie de brochure die aan deze ruimte voor street art is gewijd).

De rivier werd in de jaren '60 gekanaliseerd en slingert door een dichte begroeiing. Haar aanwezigheid wordt verraden door een dubbele rij knotwilgen die, zoals op ons platteland, de loop van de rivier volgen en de oevers versterken.

De rivier leidt naar het Klein-Eiland, waar ze volgens haar natuurlijke loop in de Zenne zou uitmonden. Vandaag is ze echter gekanaliseerd.

Na ongeveer honderd meter verdwijnt ze in een sluis, waarna ze ondergronds verder stroomt. Na de sluis van Anderlecht mondt ze via een stormbekken uit in het kanaal.

De vijvers, de eilandjes en het schiereiland herbergen een grote populatie watervogels: bloeenden, zwanen, meerkoeten, Canadese ganzen en zelfs Nijlganzen, die men herkent aan hun lichtbruine kop en donkerbruin omrande ogen.

Het park heeft een heel landschappelijk karakter met ruimte om te wandelen, te rusten en te ontspannen. Er is voldoende plaats voor recreatie, met speeltuinen en petanquebanen ... Het beschikt eveneens over een plek waar honden kunnen loslopen. Er zijn zelfs twee behendigheidsparcours voor hen ingericht.

Park voor de vijver

Knotwilg

Typisch voor ons platteland zijn de grensbomen, oeverversteving, schaduw voor het vee, teenwilgen, brandhout... Het 'knotten' verwijst naar de snoeiwijze die bestaat uit het jaarlijks verwijderen van de nieuwe scheuten vanaf een bolvormige knot of knoest (die doet denken aan het hoofd van een lompe kerel of 'knoest').

Pede

Knotwilgen langs de Pede

Landschapspark

Plan van het Vijverpark

Guide de la promenade

Wandel langs de vijvers in de richting van de stroom van de Pede, tot aan de uitgang van het park. Steek de Frans Halssquare over

JOSEPH LEMAIREPARK

Men ziet het park liggen doorheen een appartementsgebouw op zuilen die op het plantsoen zijn uitgelijnd.

Het functionalistische woonblok uit 1960 werd ontworpen door architect Jacques Cuisinier. Het is gemakkelijk te herkennen aan zijn boemervangvorm (die herinnert aan de Expo 58), aan de hoogste, inspringende verdieping met pergola die rechtstreeks geïnspireerd is op de *Cité radieuse* van Le Corbusier en aan de balkons die schijnbaar willekeurig over de gevel zijn verspreid.

Cuisinier is een architect uit de jaren '50-'70 en de ontwerper van de Martinitoren (die niet meer bestaat), het voormalige Keizer Karelgebouw (idem), de Brusiliatoren (tot in 2014 de hoogste woontoren van België) en Parking 58 (die afgebroken wordt).

De 'boemerang' is mooi ingeplant tussen de twee parken. Oorspronkelijk was hij bedekt met een roze mozaïek, die verdwenen is.

De transparante, futuristische inkomhallen bevinden zich te midden van de zuilen.

Verderop begint het Joseph Lemairepark. Het is ingedeeld in grote, cirkelvormige zones, ontmoetings- en rustplekken in de vrij dichte beplanting in de vorm van een arboretum en een rozentuin.

We komen aan bij een 'futuristische' speeltuin in beton.

Aan de rechterkant is een vreemde, cirkelvormige plek met daarin kleinere cirkels die dienen als plantentuin. Deze plek bevindt zich bijna aan de uitgang van het park.

Steek de Lemairestraat over

HET DEBUSSYPARK

We gaan het park binnen via een typische pergola uit de jaren '50, die ten onrechte geïnspireerd lijkt op landelijke Italiaanse voorbeelden.

Dit park herbergt een school en het minigolfterrein van Anderlecht, dat in 1956 werd opgericht. Het is het vijfde minigolfterrein van het gewest, na dat van Ukkel, Vorst, Schaarbeek en Jette. Het moerasachtige terrein was niet geschikt om op te bouwen, maar de bestemmingswijziging bleek heel rendabel voor de gemeente. Tijdens de vier eerste jaren telde de minigolf 30 000 bezoekers.

De inrichting van de achttien pistes is typisch voor die tijd, met een pittoreske tuin die verfraaid is met struiken, rotspartijen, bloemperken, waterbassins met daarboven een terras in breuksteen en een fontein in blauwe steen, beide typisch voor het jaar 1958.

Het minigolfterrein is in juli en augustus elke dag open en tijdens de weekends van juni tot september.

Rechts is er een speeltuin met een zandbak in Stijl 58 en speeltuigen voor de kleintjes.

Boemerang

Linde

Het park is doordrongen van de geur van de linde, net als de centrale lanen van de zijstraten. De linde is een heilige boom die in onze contreien heel vaak als scheidingsboom werd gebruikt. Hij is herkenbaar aan zijn grote, afgeronde en fijn gekartelde bladeren en zijn vrucht die lijkt op een uitgedroogde kers en waar men kruidenthee van maakt.

Terrassen met pergola

Speelplein van het Lemairepark

Detail van het minigolfterrein

Detail van de pergola

Ruilen en chaotische gevel

Detail van de inkomhal van de boemerang

Cirkelvormige zone van het Lemairepark

Speeltuin Debussy

Verlaat het park voor de zandbak en steek de Debussystraat over

THÉO LAMBERTLAAN

We gaan het gemeentelijk stadion binnen langs een ingang uit breuksteen die lijkt op die van de parken die we al gezien hebben. Het geheel heeft na vernieuwingswerken veel van zijn originele infrastructuur verloren, maar een interessante tribune is blijven bestaan. Die is gebouwd in de stijl van de Scherdemaalvilla's, maar dan aangepast aan de publieke ruimte, met smeedijzeren hekkens met het monogram 'SC', pittoreske elementen (de lantaarns), een ondermuur in flagstone, schuin aflopende dakkapellen, een luifel boven een loggia met ingang aan de achterkant en ouderwetse deurposten.

Voorbij het stadion bevindt zich een immens gebouw met een buitenkant die typisch is voor de jaren '50 en '60: een muur van claustra.

Aan de linkerkant is de Félicien Ropsstraat bebouwd met hedendaagse appartementsgebouwen. Ze blijven vasthouden aan de belangrijkste architectuurprincipes van de 20e eeuw (volumes die afwijken van de klassieke vormen, grote, naar buiten gerichte openingen, het gebruik van de draagkracht van beton, buisstructuren in pakketbootstijl) maar voldoen aan nieuwe criteria, vooral op het vlak van energiebesparing, het ecologisch gebruik van daken, kleuren die de natuurlijke en duurzame materialen in de verf zetten...

Bij aankomst op het speelplein achter de voetbalterreinen ziet u links in de haag een uitgang.

Aan de Théo Lambertlaan 27-31 kunt u de oude garage bezichtigen die dateert van het einde van de jaren '50. De lichtgele gevelbekleding en het oorspronkelijke raamwerk zijn bewaard.

Aan de uitgang van het park markeren twee blokken in ruw beton het einde van de groenzone. De naam van het park is erin gebeeldhouwd.

Tribune details

Tribune deur

Post modernistische gebouwen tegen het sportcentrum

Tribune aan straatkant

Tribune aan de kant van het park

Balustrades in 'Robbedoesstijl'

Flatgebouw uit de jaren 50

Oude garage in Stijl 58

Postmodern appartementsgebouw

VERDIPLEIN

Deze tussenruimte is een harmonieuze verbinding tussen twee elementen van het Park System, maar maakt er geen deel van uit. Zoals blijkt uit de naam, bevinden we ons op de grens met de Muzikantenwijk.

Op het nummer 3, Residentie Verdi, woonde Maurice Carêmes muze Jeanine Burny. Hij schreef er een honderdtal gedichten (zie gids: 'In de voetsporen van Maurice Carême in Anderlecht').

Het tankstation op de tegenoverliggende hoek is een zuiver voorbeeld van Stijl 58. Het heeft een blokvormige verdieping met een raamwerk dat omkaderd is met een risaliet in beton. De verdieping steunt op drie fijne pijlers - twee rechthoekige en een ronde - en heeft bovenaan een balustrade. Het trappenhuis bevindt zich in een verticaal, rechthoekig volume dat geen deel lijkt uit te maken van het gebouw.

ARISTIDE BRIANDLAAN

Deze laan vormt een mooi architecturaal geheel waar alle elementen van de 'Robbedoesstijl' aanwezig zijn.

Op het nummer 51 herkennen we een materiaal dat heel populair was in 1958. Het was niet alleen heel decoratief dankzij de pastelkleuren (en dan vooral hemelsblauw), maar ook sterk isolerend.

Helaas was het isolerend vermogen te danken aan het asbest dat erin verwerkt was.

Deze 'glasalpanelen', die zich onder het glazen deel binnen de omlijsting van het raam bevonden, zijn daarom bijna volledig verdwenen en vervangen door panelen in een modern composiet materiaal met hetzelfde glatte en kleurrijke effect, maar zonder asbest.

De panelen onder de ramen van het tankstation van het Verdiplein hebben de originele glasalplaten vervangen.

*Ga verder langs de Aristide Briandlaan tot aan halte van bus 49.
Links begint een pittoreske laan*

*Appartementsgebouw in Robbedoesstijl
aan de Briandlaan*

*Appartementsgebouw
met glasalplaten*

BUSSELENBERG

Een groene laan die gestructureerd is met muurtjes en korte trapjes in breuksteen, leidt naar een kleine, groene ruimte.

Hier bevond zich een oude arbeiderscit  die verbonden was aan een gieterij. Het geheel werd in 1958 heraangelegd in het kader van het Park System, maar dan vertrekkend van een bestaande situatie. Doodlopende straatjes en bouwvallige woningen verdwenen. De gemeente had op dezelfde wijze de Rinck gesaneerd en meer ruimte gegeven door de ‘Kaarswijk’ om te vormen tot een park. Dat gebeurde ook in Cureghem met de opening van de Albert I-square.

In die tijd werd de bevolking niet echt geraadpleegd. Deze projecten werden uitgewerkt door architectenbureaus die zich ver van het terrein bevonden en werden vaak als bruuske ingrepen ervaren. Plant de gemeente vandaag dergelijke stedelijke ingrepen, dan werkt ze via een wijkcontract waar ook de bewoners bij betrokken zijn. Die kunnen vragen om aanpassingen te doen of om rekening met specifieke noden te houden. Bracops heeft niettemin talrijke verklarende brochures uitgeven om de Anderlechtenaren naderhand toch nog bij de nieuwe projecten te betrekken.

Voorbij de Busselenbergstraat opent het park met een pergola die lijkt op die van het Debussypark. Rechts bevindt zich een appartementsblok in de typische Stijl 58.

In deze kleine groene ruimte werd een paviljoenschool ingeplant van hetzelfde type als die in Scherdegemaal, en een gemeentepaviljoen met een overkapping in Stijl 58 (de panelen onder de ramen waren oorspronkelijk bedoeld in ‘glasal’) en een interessante ingang in claustra.

Wandelend door het park komt men uit aan de voet van een prachtig postmodern gebouw met balustrades in pakketbootstijl. Voor de jongeren van de wijk zijn er pingpongtafels voorzien onder de grote bomen in verschillende groentinten.

Charme van de haagbeuk

Deze boom kan de vorm aannemen van een haag (haagbeuk) of van een sierboom. Zijn bladeren zijn sterk generfd en zijn bloemen vormen heldere vlekjes in verschillende tinten groen. Heel bekoorlijk.

We bevinden ons aan de achterkant van het nummer 28 van de Henri Vieuxtempsstraat. Aan de straatkant heeft het gebouw de kenmerken van Stijl 58, met een onderlaag in zwarte natuursteen, centrale, uitspringende geveltraveeën in een lichte steen en balustrades met fijne metalen spijlen. De traveeën aan de zijkanten zijn bekleed met een fijne, donkere baksteen die het centrale volume benadrukt.

De bijzonder goed bewaarde inkomhal in ‘Robbedoesstijl’ heeft elementen in messing op de glazen deur, het kozijn van de radiatorkast en de brievenbussen.

Pavillon
communautaire

Entrée du pavillon
en claustra

School van de
Busselenberg

Brievenbussen

Bladeren van de
haagbeuk

Inkomhal

Detail van
de deur

Gebouw aan straatkant

Plan van
de Busselenberg

Postmodern gebouw

Ingang van de Busselenberg

pergola en apparte-
mentsgebouw in Stijl 58

*Ga na het verlaten van het portiek van de Henri
Vieuxtempsstraat nr. 28 naar links*

GOUNODLAAN

We hebben het Park System verlaten. Deze laan is een mooi voorbeeld van art deco (zie de brochure die gewijd is aan deze stijl in Anderlecht). Ze vormt een fraai, klein patrimonium waarin de hele waaier aan decoratieve elementen van de jaren '30 aanwezig is: bloemen- en fruitslingers, uitspringende elementen in baksteen, geometrische tekeningen ...

Het gebouw met huisnummer 33 is een uitzondering: het is typisch voor het jaar 58, met asymmetrische en getorste volumes die gedragen worden door een kolom, bekleed met kleine mozaïeken, verdiepingen die op een smalle basis rusten en balustrades in fijne stalen buizen.

Het nummer 4 is een gebouw van Herman Voets (zie hoger) met een zonnebloemenfries.

ASTRIDPARK

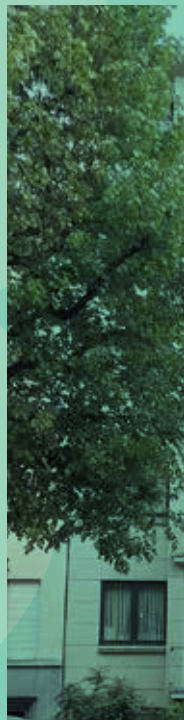
De wandeling komt uit bij het vertrekpunt na het doorkruisen van het Astridpark, dat uiteraard geen deel uitmaakt van het Park System. Het staat er zelfs totaal los van, zowel wat chronologie als wat ontwerp betreft.

De duidelijke scheiding tussen de publieke en de private ruimte die we hier zien (het park is zelfs van de woonwijk gescheiden door het Rondpunt Meir) staat in sterk contrast tot de vage overgang die het in het Park System mogelijk maakt om van het ene punt naar het andere te gaan.

Maar dat doet niets af van het genoegen om de wandeling te eindigen op deze schitterende plek, die tussen 1911 en 1958 in verschillende fasen werd aangelegd. De grote lijnen werden in 1927 ontworpen door Jules Buysens, de landschapsarchitect van de Heizel (Zie de brochure over het centrum van Anderlecht).

De hekkens aan de ingang van het park zijn een getuige van de aanpassingen van 1958, vooral de wijze waarop de letters van de naam van het park gevormd zijn. Het hellende pad is verfraaid met 'watervalletjes', een opeenvolging van fontein en bekkens die een replica zijn van die van Expo 58.

Terugkeer naar de Rombauxsquare

*De vrucht van
de Anna Paulownaboom*

Gebouw in Stijl 58

Gebouw van Herman Voets

Ingang van het Astridpark

Beschikbaar in onze collectie
Algemene gidsen

Anderlecht op de kaart

Stadsgids Anderlecht

Anderlecht, de blauwgroene
edelsteen

Volg de gids in Anderlecht

De 11 musea van Anderlecht

Uitzonderlijke beeldhouwkunst
in Anderlecht

De reuzen van Anderlecht

Thematische gidsen

De collegiale kerk van Sint-
Pieter-en-Guido, Stap voor stap

Het gemeentehuis van
Anderlecht, Stap voor stap

De begraafplaats van
Anderlecht, Stap voor stap

Het museum van de
geneeskunde, Stap voor stap

Het voormalige eigendom
Vandenpeereboom, Stap voor stap

De muurschilderingen van
de collegiale kerk van Sint-
Pieter-en-Guido in Anderlecht

Sgraffitokunst in Anderlecht

Geef ons muren! Dubrunfaut
en Collier in Anderlecht

Graffiti in Anderlecht
en de Hall of Fame

De reuzen van Anderlecht

Wandelgidsen

Het historisch centrum
van Anderlecht

Art deco en modernisme in Ander-
lecht: 6 architectuurwandelingen

Het Park System in Anderlecht

In de voetsporen van Jacques
Brel in Anderlecht

In de voetsporen van Maurice
Carême in Anderlecht

In de voetsporen van Nadine
Monfils in Anderlecht

In de voetsporen van
Lismonde in Anderlecht

In de voetsporen van Jean-Baptiste
Dewin, 10 jaar architectuur

Kunst in de metro van Anderlecht

Toerisme Anderlecht Kapelaansstraat 1-7 1070 Brussel
T. 02 526 83 51 tourisme@anderlecht.brussels
www.anderlecht.be/tourisme Fb.Tourism Anderlecht

Verschillende reisoperatoren hebben een aanbod over de
art deco in Anderlecht. U kunt dit aanbod raadplegen op
de website van de gemeente onder de rubriek Vrije tijd/
Toerisme. Klik op 'te downloaden gidsen' en lees 'Volg
de gids in Anderlecht!', of bel ons op indien u meer
informatie wenst.

Een initiatief van de burgemeester, bevoegd voor Toerisme,
met de steun van het schepencollege van Anderlecht.

Redactie Michel Duponcelle, historicus en toeristische gids

Coördinatie Annick Dedobbeleer, verantwoordelijke
voor Toerisme Anderlecht

Fotocredits Michel Duponcelle, Annick Dedobbeleer
en het gemeentebestuur van Anderlecht

VU: Marcel Vermeulen, Raadsplein 1 - 1070 Brussel

Gemeentelijke uitgave 2018

Verkoopprijs 3€

Aussi disponible en français

